

Dotnuvos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios tapybos kūriniai

Asta Giniūnienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, 08105 Vilnius

El. paštas asta.giniuniene@gmail.com

Straipsnyje nagrinėjamas mažai ištirtas Dotnuvos bernardinų bažnyčios tapybos palikimas, apimantis laikotarpį nuo vienuolyno įsikūrimo iki uždarymo 1864 metais. Remiantis rašytiniais šaltiniais ir natūriniais tyrimais, jame siekta išsiaiškinti paveikslų kilmę, jų kaitą, išnagrinėti kūrinių ikonografiją, atribucijos ir autorystės klausimus, taip pat atskleisti atvaizdais pasireiškusias bernardinų pamaldumo tradicijas.

RAKTAŽODŽIAI: Dotnuvos bažnyčia, bernardinai, bažnytinė tapyba, ikonografija, Jurgis Koštovnas, J. Rozalinas, Zboilevas

Lietuvos bernardinų vienuolijos dailės palikimas pamažu tampa vis labiau pažįstamas: išleista Rūtos Janonienės studija, skirta bernardinų bažnyčiai ir konventui Vilniuje, Lietuvos nacionaliniame muziejuje surengta paroda „Pranciškonai Lietuvoje“ ir išleistas katalogas, 2017 m. pasirodė leidinys, skirtas Kretingos vienuolyno 500 metų jubiliejui, taip pat rengiama knyga apie Kauno bernardinų šventovę ir kt. Straipsnyje nagrinėjamas Dotnuvos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios bernardiniškas dailės paveldas lig šiol nesulaukė daugiau dailėtyrinių dėmesio. Kai kurie Dotnuvos bažnyčioje esantys kūriniai paminėti bažnyčios istorijos apžvalgose – 1702 m. tapytas šv. Antano Paduviečio paveikslas¹, 1842 m. dailininko Adolfo Čapskio paveikslas „Švč. Trejybė“², šv. Onos paveikslai pristatyti šios šventosios ikonografiją nagrinėjančioje L. Birškytės-Klimienės disertacijoje³ ir Kryžiaus kelio paveikslai – straipsnio autorės knygoje *Kryžiaus kelias Lietuvoje XVIII a. II pusėje – XX a. pradžioje*⁴. Imtis šios temos paskatino 2015 m. Kultūros paveldo centro ekspedicijos metu užsimezgusi pažintis su šios bažnyčios dailės paveldu. Dėl vietos stokos straipsnyje apsiribota tikrai tapybos kūriniais. Dar sovietmečiu trys iš jų paskelbti respublikinės reikšmės paminkais (du paveikslai ir vienas procesijų altorėlis su dviem atvaizdais), 16 yra vietinės reikšmės (14 paveikslų, 14 stočių Kryžiaus kelio ciklas bei procesijų altorėlis su dviem paveikslais)⁵. Šiame straipsnyje remtasi publikuotais bei internetinėje svetainėje esančiais Dotnuvos

1 Tamašauskas 2012: 39; *Lietuvos vienuolynai* 1998: 58.

2 Tamašauskas 2012: 39.

3 Birškytė-Klimienė 2016: 54, 132, il. 170.

4 Giniūnienė 2013.

5 *Lietuvos TSR Kultūros paminklų* 1973: 449, 647; *Lietuvos TSR Kultūros paminklų* 1993: 310.

vienuolyno ir bažnyčios istorijos aprašymais⁶. Daug istorinių, archyvinių faktų surinko ir paskelbė šio krašto tyrinėtojas Rytas Tamašauskas chronologinėje, fotografinėje knygoje *Dotnuvių datos*⁷. Atributuojant paveikslus remtasi natūriniais tyrimais ir medžiaga, rasta *LVIA, VUB RS, LMAVB RS, KPC KOPA* ir Dotnuvos bažnyčios archyviniuose šaltiniuose.

Šiame straipsnyje siekta panagrinėti Dotnuvos bažnyčios tapybos paveldą, išsiaiškinti paveikslų kilmę, nustatyti ir patikslinti jų atribuciją, taip pat per atvaizdus atskleisti bernardinų vienuolijos pamaldumo ir tradicijų raišką. Fragmentiškai paminint priešistorę, pagrindinis dėmesys sutelkiamas į bernardiniską etapą, kuris tęsėsi nuo 1701 m. iki vienuolyno uždarymo – 1864 metų. Daug šios bažnyčios dailės kūrinių prarasta, senieji atvaizdai buvo keičiami naujais, permainos vyko ne tikrai praeitais šimtmečiais, bet ir XX a. paskutiniuoju dešimtmečiu, klebonaujant meno mylėtojiui tėvui Stanislovui OFM Cap. Jo rūpesčiu Dotnuvos bažnyčios paveiksłai buvo restauruoti, atnaujinti, kai kurie sugražinti į senąsias vietas. Labai dėkoju pagrindinei Dotnuvos bažnyčios paveikslų restauratorei Elvyrai Rugytei-Olubienei už pasakojimą, prisiminimus bei su šiuo darbu susijusias istorines sovietmečio peripetijas, kurioms aprašyti akademinė publikacija yra per siaura.

Ankstyvieji atvaizdai ir bernardinisko dvasingumo reliktai. Nėra išlikusių istorinių duomenų, kada Dotnuvoje buvo pastatyta pirmoji bažnyčia. Istoriografijoje rašoma, kad tai įvyko prieš 1636 metus⁸. Mus pasiekė išsamus 1639 m. Dotnuvos bažnyčios aprašymas, vizitacijoje paminėti gausiai paveikslais puošti altoriai⁹. Naujos bažnyčios statyba prasidėjo 1657 m., kai Dotnuvos dvarininkas Viktorinas Konstantinas Mlečka perėjo į katalikų tikėjimą¹⁰. Konstancijai Mlečkaitei (Viktorino Konstantino Mlečkos dukteriai) ištekėjus už Jono Vladislovo Bžostovskio, nuo XVII a. pab. Dotnuvos žemė atiteko Bžostovskiams. 1701 m. jie sudarė Vilniuje sutartį su bernardiniais, pasikvietė juos į Dotnuvą ir patikėjo maldos namus, taip pat priskyrė žemės ir suteikė privilegijų bei įsipareigojo pastatyti naują mūrinę bažnyčią¹¹.

Dotnuvos bažnyčioje esančio seniausio Švč. **Mergelės Marijos su Vaikeliu** paveikslo¹² kilmė nežinoma (1 pav.). 1639 m. vizitacijoje aprašytus Dotnuvos bažnyčioje esančius

⁶ Juzumas 2013: 1023–1028; Kviklys 1983: 198–200; Misius, Šinkūnas 1993: 158, 159; *Lietuvos vienuolynai* 1998: 57–62; Dotnuvos vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia. Prieiga per internetą: <http://www.dotnuvosparapija.lt/index.php/istorija>

⁷ Tamašauskas 2012.

⁸ Misius, Šinkūnas 1993: 158; *Lietuvos vienuolynai* 1998: 58; Tamašauskas 2012: 24. V. Juzumas nurodo apie 1630 m. (Juzumas 2013: 1023).

⁹ *Žemaičių vyskupijos vizitacijos* 2011: 411.

¹⁰ Tamašauskas 2012: 30.

¹¹ Juzumas 2013: 1023; Misius, Šinkūnas 1993: 158, *Lietuvos vienuolynai* 1998: 57; Tamašauskas 2012: 24.

¹² *Kultūros vertybių registre* – Uk 9297, DV1299.

1 pav. Paveikslas „Švč. Mergelė Marija su Vaikeliu“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

tris altorius sudarė daug tapytų atvaizdų¹³. Didžiojo altoriaus antrajame tarpsnyje paminėtas Švč. Mergelės Marijos atvaizdas, bet, kaip nurodyta aprašyme, jis buvo „rutėniškos“, arba „rusėniškos“ (*Ruthenicas*), tapybos, taigi ikoninis, veikiausiai tapytas ant lentų. Išlikusio Dotnuvos bažnyčios paveikslo „Švč. Mergelė Marija su Vaikeliu“ stilistika vakarietiška, būdinga XVII a. II pusės Šiaurės renesanso tapybai. Manoma, kad Dievo Motinos atvaizdas į bažnyčią galėjo būti perkeltas iš Bžostovskių dvaro koplyčios¹⁴. Ši versija tikėtina, nes „pasaulietiškas“ Dievo Motinos su nuogu Vaikeliu vaizdavimas retas, ypač Lietuvos bažnytinėje dailėje. Sakralioje erdvėje atsidūręs paveikslas buvo papuoštas XVII a. 8–9 deš. stilistikos dailaus kalstymo barokinėmis karūnomis, Marijos galvą juosė sidabrinių žvaigždžių vainikas¹⁵ (neiškiko). Paveikslas restauruotas apie 1991 metus¹⁶. Šis nedidelis atvaizdas¹⁷ dabar kabo Šv. Antano Paduviečio altoriaus antrame tarpsnyje, todėl sunku jį nuodugnai apžiūrėti.

Dotnuvos bažnyčios paveikslas yra ankstyvojo Renesanso nyderlandų tapytojo Adriaeno Isenbranto (1480/1490–1551) atvaizdo „Švč. Mergelė Marija su Vaikeliu“ (1520) kopija. Dvidešimt metų anksčiau vokiečių tapytojas Hansas Holbeinas vyresnysis (apie 1460–1524) sukūrė lygiai tokį patį paveikslą, dabar esantį Štraubingo Šv. Jokūbo bažnyčioje¹⁸. Šiaurės Europoje šios kopijos plačiai paplito XVI–XVII amžiais. Turimais duomenimis, Lietuvoje tokios ikonografijos atvaizdai itin reti,

13 Didysis altorius sudarytas iš įvairių atvaizdų; jame 45 „rutėniški“ paveiksai, iš jų pagrindiniai 8 Kristaus atvaizdai ir ant kryžiaus, aukščiau – Švč. Mergelės Marijos, viršuje – Pasaulio Išganytojo figūra. Epistolės pusės (dešinės pusės) koplyčioje pastatytas naujas suveriamas, drožinėtas, paukuotas, sidabruotas altorius su Nukryžiuotojo atvaizdu, šoninėse suveriamose lentose nutapyti keturi evangelistai, apačioje – kryžių nešančio Kristaus atvaizdas. Trečiojo kairės pusės koplyčios altoriaus išvaizda panaši, jame 53 „rutėniški“ paveiksai (*Žemaičių vyskupijos vizitacijos* 2011: 411).

14 *Lietuvos vienuolynai* 1998: 58.

15 J. Grambos nuotrauka, 1966 m. *KPC KOPA*. B.: „Dotnuvos bažnyčia“; Dailės paminklo (DV1299) apskaitos kortelė.

16 Tėvo Stanislovo Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA* (lapai nenumeruoti). Už rankraščio kopiją dėkoju R. Tamašauskui. Kas restauravo paveikslą, išsiaiškinti nepavyko, bet veikiausiai šį darbą atliko E. Rugytė-Olubienė, kuri tuo metu bendradarbiavo su tėvu Stanislovu ir restauravo beveik visus Dotnuvos bažnyčios paveikslius (išskyrus kelis, žr. toliau tekste).

17 Paveikslo matmenys apie 80 × 60 cm.

18 *Ne vien Dangus* 2016: 14.

žinomas XVI a. ant lentos tapytas paveikslas yra atsidūręs privačioje kolekciijoje¹⁹. Dotnuvos bažnyčios paveiksle vaizduojamas ant Marijos kelių stovintis nuogas, peršviečiamu šydu apgaubtas Vaikelis, priglaudęs veidą prie Motinos skruosto, kaire ranka apkabinęs jos kaklą. Nyderlandiško provaizdžio įtaka atsispindi ir paveikslo meninėje išraiškoje, tik nuo originalų ir kopijų jį skiria kitokie puošniais raštais, siuvinėtomis juostomis, brangakmenių sagtimis ištapyti Marijos rūbai, būdingi XVII a. Lenkijos dailei.

Su mažesniųjų brolių ordino įsikūrimu Dotnuvoje sietinas **Šv. Antano Paduviečio (I) paveikslas**²⁰ (2 pav.). 1702 m. Dotnuvoje pirmą kartą iškilmingai švęsti Šv. Antano Paduviečio atleidai²¹. Kitoje paveikslo pusėje įrašyti tie patys nutapymo metai: „Pinxit/An1702/Vilnæ“²², taigi atvaizdas galėjo būti specialiai užsakytas šiai progai. Jis yra tokios pat ikono-grafijos kaip stebuklais garsėjantis Vilniaus bernardinų bažnyčios šv. Antano Paduviečio atvaizdas (dabar esantis Vilniaus Šv. Dvasios bažnyčioje)²³. Dotnuvos bažnyčios paveikslą, pasižymintį veržliomis formomis, gyvybingais potėpiais, sodriomis spalvomis, nutapė nežinomas profesionalus meistras, patyręs flamandų baroko įtaką. Jame šventasis pavaizduotas iki pusės (be apatinės dalies)²⁴. Blogos būklės paveikslą²⁵ 1981–1982 m. restauravo Respublikinio kultūros paminklų restauravimo tresto restauratorė Julija Jociūtė²⁶.

Iš pirmojo bernardiniško laikotarpio mus pasiekė kitas panašios formos ir dydžio XVIII a. pr.

2 pav. Paveikslas „Šv. Antanas Paduvietis“ (I). A. Petrašiūno nuotr., 2015

¹⁹ Ten pat: 14, 302.

²⁰ *Kultūros vertybių registre* – Uk 9294, DV 1296. Tamašauskas 2012: 39; *Lietuvos vienuolynai* 1998: 58.

²¹ Tamašauskas 2012: 39; *Lietuvos vienuolynai* 1998: 58.

²² Foto Nr. 2 (Kultūros paminklo (kilnojamojo) restauravimo pasas (nedatuotas). *DBA*).

²³ Janonienė 2010: 158, 159, il. 3.17. Vilniaus bernardinų bažnyčios meniškasis, subtilios tapybos šv. Antano atvaizdas priskirtinas XVII a. II p. tapytojo Gotardo Berkhofo aplinkos dailininkui.

²⁴ Jis buvo didesnis, jo kraštai užlenkti, dabartinio paveikslo matmenys – 147 × 117 cm.

²⁵ J. Grambos nuotrauka, 1966 m. *KPC KOPA*. B.: „Dotnuvos bažnyčia“.

²⁶ LTSR Kultūros ministerijos muziejų ir kultūros paminklų apsaugos valdybos leidimas restauruoti paveikslą „Šv. Antanas“ (DV 1296), 1979 m. *KPC KOPA*. B.: „Kėdainių r. susirašinėjimai“; Kultūros paminklo (kilnojamo) restauravimo pasas. *DBA*. B.: „Dotnuvos bažnyčios dokumentai“.

altorinis Šv. Onos (Šv. Šeimos) (I) paveikslas²⁷, deja, labai pažeistas, praradęs autentišką išvaizdą, po pertapymų tapęs dekoratyvus, „stilizuotas“. Profesionalios barokinės tapybos (panašios į šv. Antano paveikslą) likučiai matyti tikrai neužteptuose Vaikelio, vynuogių kekės fragmentuose. Abipus pagrindinės grupės – Švč. Marijos su Vaikeliu ir šv. Onos – stovi šventieji Joakimas ir Juozapas, apačioje ir viršuje – muzikuojantys angelai. Vaikelis šv. Onai duoda vynuogių kekę, Marija laiko rožę (aukos ir kančios simbolius). Dotnuvos bažnyčios šv. Onos (Šv. Šeimos) barokinė kompozicija susieja ją su Kretingos bernardinų bažnyčios altoriniu paveikslu – jie abu nutapyti pagal tą patį provaizdį. Šių paveikslų ikonografija primena garsaus Lenkijos bernardinų tapytojo Pranciškaus Lekšickio (Lekszycki) to paties siužeto paveikslą, sukurtą po 1657 m. Bžozovo parapijos bažnyčiai²⁸.

Šv. Antano ir šv. Onos paveiksai buvo perkelti į 1753 m. konsekruotą bažnyčią. XIX a. pr. šie atvaizdai buvo pakeisti naujais altoriniais paveikslais (žr. toliau). Tuo metu senasis šv. Antano paveikslas veikiausiai buvo pakabintas už didžiojo altoriaus vienuolių chore įrengtame mediniame altoriuje²⁹. Iš dokumentų galima suprasti, kad prieš 1890 m. vienuolių choras buvo pertvarkytas, medinis altorius – išmontuotas³⁰. Sovietmečiu šv. Onos paveikslas puošė vargonų choro parapetą³¹, XX a. 9 deš. abu šv. Antano ir šv. Onos paveiksai perkelti į priebažnytį, ten tebekaba iki šiol.

XVIII a. vid. – II pusės tapybos paveldas. 1753 m. vyskupas Antanas Dominykas Tiškevičius Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai titulu konsekrovo Dotnuvos medinę bažnyčią. Bažnyčios archyve saugomas vertingas devocinis paveikslėlis „Ecce Homo“ su 1753 m. bažnyčios konsekravimo įrašu³². Bažnyčioje buvo įrengti penki altoriai – Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai, Šv. Pranciškaus, Šv. Onos, Šv. Antano ir Šv. Barboros³³. Galima manyti, kad mažesniųjų brolių ordino įkūrėjo Šv. Pranciškaus altoriuje kabojo iki mūsų dienų išlikęs nedidelis atvaizdas „**Parciunkulės atlaidų gavimas**“³⁴ (3 pav.). 1820, 1821 m. dokumentuose pažymėta, kad šv. Pranciškaus

27 XVIII–XX a. pr. Dotnuvos bažnyčios archyvuose dokumentuose altorius ir paveikslas tituluojami šv. Onos vardu.

28 Birškytė-Klimienė 2016: 54; Janonienė 2017: 140.

29 XIX a. 2–9 deš. Dotnuvos bažnyčios dokumentuose minimas už didžiojo altoriaus įrengtas vienuolių choras, 1886 m. inventoriuje paminėtas ir esantis šv. Antano paveikslas (Dotnuvos bažnyčios inventorių, 1886 m. *DBA* (lapai nenumuoti)).

30 1890 m. ir vėlesniuose Dotnuvos bažnyčios dokumentuose rašoma apie parapijiečių lėšomis už didžiojo altoriaus įrengtą spintą, skirtą bažnytiniams rūbams, įvairiems reikmenims (Dotnuvos bažnyčios vizitacijos, 1890, 1900 m., Dotnuvos bernardinų bažnyčios inventoriai, 1903, 1904 m. *DBA* (lapai nenumuoti)).

31 Dailės ekspedicijų dienoraštis, 1978 m. *KPC KOPA*. P. 57; S. Keparučio nuotr., 1987 m. *KPC KOPA*. B.: „Dotnuvos bažnyčia“.

32 Tamašauskas 2012: 45, 46; Dotnuvos vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia. Prieiga per internetą: <http://www.dotnuvosparapija.lt/index.php/istorija>

33 1805 m. vizitacijoje rašoma, kad yra penki seni šių titulų altoriai (*VUB RS*. F-35559 (A2189a). L. 2).

34 *Kultūros vertybių registre* – Uk 15003, DV 4092.

paveiksle Viešpaties Jėzaus ir Marijos figūros buvo dengtos sidabro aptaisais (neiškilo)³⁵. Paveiksle pa-vaizduotą šventojo viziją – Parciunkulės atlaidų gavimą – papildo įrašai atverstoje knygoje: „Porciuncu/lum //Indul/gentia/plena/ria“ („Parciunkulės amžinieji atlaidai“) ir banderolėje: „Petitionem tuam Francisce ad/mitto“ („Pranciškau, išklausu tavo prašymą“). Viršuje nutapyta pranciškonų emblema. Šv. Pranciškaus paveikslo ikonografija atspindi bernardiniską dvasingumą, kompozicija kiek primena Vilniaus bernardinų bažnyčios šio siužeto paveikslą, bet provincialaus dailininko variacija yra perdėm tiesmuka, detalizuota, didaktiška, pasižyminti naivia personažų traktuote, rokociniu manieringumu bei keistoku meilumu (Marija bučiuoja Jėzui ranką).

1978 m. nuotraukoje paveikslo apačioje dar matyti įrašas su 175(5 ar 8) m. data³⁶. Kurį laiką paveikslas

3 pav. Paveikslas „Parciunkulės atlaidų gavimas“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

„Parciunkulės atlaidų gavimas“ kabojo ant vargonų choro parapeto³⁷, 1991 m. po restauracijos buvo įkeltas į Šv. Barbaros altoriaus antrąjį tarpinį³⁸.

Kitų altorinių atvaizdų likimas neaiškus, bet išliko du XVIII a. vid. procesijų altorėliai su paveikslais, kurie minimi visuose XIX–XX a. pr. bažnyčios dokumentuose³⁹. Vienas iš jų buvo su pranciškonų šventųjų – šv. Pranciškaus Asyžiečio

³⁵ Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1820 m. *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 224. L. 91; Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1821 m. *VUB RS*. F 4-35557(A2188). L. 1v; *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 228. L. 89. Aptaisai neiškilo.

³⁶ Paveikslo apačioje įrašas: „Roku 1.7.5.5(8). Miasią [ca] <...> d [nia] 29 <...>“ (S. Sargūno nuotr., 1978 m. *KPC KOPIA*. B.: „Dotnuvos bažnyčia“). Po paveikslo restauracijos paveikslo kraštas užlenktas, įrašo nematyti.

³⁷ Dailės ekspedicijų dienoraštis, 1978 m. *KPC KOPIA*. P. 56.

³⁸ Kultūros paminklo (DV 1298) techninės apžiūros aktas, 1991 m. *DBA*. B.: „Dotnuvos bažnyčios dokumentų byla“; Tėvo Stanislovo OFM Cap. Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA* (lapai nenumuoti).

³⁹ Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1820 m. *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 224. L. 95; Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1821 m. *VUB RS*. F 4-35557(A2188). L. 1v.; Dotnuvos bažnyčios inventorių, 1860 m. *LVIA*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 134 v; Dotnuvos bažnyčios inventorių, 1886 m. *DBA* (lapai nenumuoti); Dotnuvos bažnyčios vizitacijos, 1890, 1900 m., Dotnuvos bernardinų bažnyčios inventoriai, 1903, 1904 m. *DBA* (lapai nenumuoti).

(**Parciunkulės atlaidų gavimas**) ir šv. Antano Paduviečio – paveikslais⁴⁰. XX a. 4 deš. bažnyčios inventoriuje prie šio procesijų altorėlio nurodyta 1756 m. data⁴¹. 1991 m. abu paveiksai restauruoti, drožiniai atnaujinti ir tvarkyti⁴². 1993 m. pranešama apie šv. Pranciškaus Asyžiečio paveikslo dingimą⁴³. Neaišku, ar šiame rašte nurodytas teisingas dingusio paveikslo pavadinimas, nes šv. Pranciškaus atvaizdas šiuo metu kabo zakristijoje, o šv. Antano paveikslo likimas nežinomas⁴⁴. Procesijų altorėlio paveikslo „Parciunkulės atlaidų gavimas“ kompozicija panaši į altorinio paveikslo (ji kiek paprastesnė, nepavaizduoti angelai) ir įrašai tokie patys⁴⁵. Dingęs šv. Antano paveikslas, kiek galima įžiūrėti archyvinėje nuotraukoje, buvo nutapytas pagal baroko laikotarpiu populiarių XVIII a. I pusės Martino Engelbrechto raizinį, sukurtą pagal Cita'os Ferriego paveikslą „Šv. Antano Paduviečio vizija“⁴⁶. XVIII a. procesijų altorėliai su šv. Antano ir šv. Pranciškaus paveikslais daugiausiai plito bernardinijoje aplinkoje, paparinėse bažnyčiose jie gana reti⁴⁷.

Kitame procesijų altorėlyje įkomponuoti šv. **Onos ir Nekaltojo Prasiđėjimo Švč. Mergelės Marijos** paveiksai⁴⁸, atspindintys bernardinų nuo seno puoselėjamą pamaldumą (4 pav.). Šv. Onos paveiksliui parinkta ne altorinio paveikslo, o populiari barokinė kompozicija, vadinama Marijos auklėjimu. Šios kompozicijos ištakos siejamos su Schelte'o Adamso Bolswerto (1581–1659) raiziniu, sukurtu pagal Peterio Pauliaus Rubenso paveikslą⁴⁹. Mažame procesijų altorėlio paveiksle pavaizduota tikrai pagrindinė šv. Onos ir Marijos grupė. Nekaltojo Prasiđėjimo Švč. Mergelės Marijos paveiksle perimta per raizinius paplitusi ispanų tapytojo Estebano Murillo kompozicijos „Marijos Ėmimas į dangų“ schema (papildyta lelija Marijos rankoje). Abu altorėlio paveikslius galėjo nutapyti tas pats minėto altorinio „Parciunkulės atlaidų gavimo“ atvaizdo dailininkas – tokios pat manieringos laibos figūros, proporcijos (padidintos galūnės), panašūs veidai (pailgi, nusmailintais smakrais, didžiaakiai,

40 *Kultūros vertybių registre* – Uk 7904, DR 654.

41 Dotnuvos bažnyčios inventorių [apie 1931 m.] *DBA*. L. 8. Už dokumento kopiją dėkoju R. Tamašauskui.

42 Tėvo Stanislovo Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA*; Dotnuvos bažnyčioje esančių dailės paminklų restauravimo sąrašas (nedatuotas). *DBA* (lapai nenumuruoti). Abiejų altorėlių drožinius 1991 m. tėvo Stanislovo OFM Cap. pavedimu tvarkė Paberžėje gyvenantis dievdirbys Gendrutis Galvanauskas.

43 Paveikslas dingo 1992 m. (Tėvo Stanislovo Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA* (lapai nenumuruoti). Paminklotvarkininkės raštas Kėdainių r. valdybos Kultūros centrui dėl paveikslo „Šv. Pranciškus“ (DR 654) dingimo, 1993 08 24. *KPC KOPA*.

44 Ten pat.

45 Knygos atvarte įrašas: *Porciun/culum/indul/gentia*, banderolėje – *Petitionem tuam Francisce ad mit/to*.

46 Michalczyk 2016: 774, il. 383 d.

47 Dailėtyrininkė Liepa Gričiūtė sudarytoje LDK procesijų altorėlių duomenų lentelėje šv. Pranciškaus Asyžiečio paveikslius nurodė dviejose (Norviliškio, Šėtos) bažnyčiose (Gričiūtė 2011: 293).

48 *Kultūros vertybių registre* – Uk 9305, DV 1307. Apie altorėlio drožybą rašoma M. Matušakaitės knygoje, šv. Onos paveikslas paminėtas L. Birškytės-Klimienės disertacijoje (Matušakaitė 1998: 27, il. 41; Birškytė-Klimienė 2016: 132, il. 170).

49 *Pieter Paul Rubens and the Antwerp Baroque School*. Prieiga per internetą: <http://www.oldmasterprint.com/rubensr.htm>

4 pav. Procesijų altorėlio paveikslai „Šv. Ona, Marijos auklėjimas“ ir „Nekaltojo Prasidėjimo Švč. Mergelei Marijai“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

siauromis lūpomis). Altorėlio paveikslai pasižymi kitokiu koloritu ir atgaivintomis skaidriomis spalvomis. 1990 m. buvo atnaujintas retabulas ir restauruoti paveikslai⁵⁰.

XIX a. pr. naujosios mūrinės bažnyčios puošyba. 1772 m. Dotnuvos dvaro žemę paveldėjo Chrapovicckiai, po metų pradėtos statyti mūrinės bažnyčios darbai užtruko beveik keturis dešimtmečius. Laikinuose maldos namuose, pasak 1805 m. dokumento, iš senosios bažnyčios buvo perkelti penki altoriai⁵¹. 1810 m. birželio 12 dieną bažnyčią Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai vardu pašventino Krakių dekanas⁵², joje dar ilgai stovėjo penki senieji staliaus darbo dviejų tarpasnių altoriai⁵³. 1819 m. bažnyčią iškilmingai konsekrovo Adramiteno vyskupas, Žemaičių vyskupijos sufraganas

50 Kultūros paminklo Techninės apžiūros aktas, 1991 m. *DBA*. B: „Dotnuvos bažnyčios dokumentų byla“. Altorėlis sutvirtintas, įmontuotos sunykusios detalės, paprastas stačiakampis stalius pakeistas rokoko stiliškos dirbinio imitacija, iki medžio nuskusti dažai ir auksavimas.

51 Dotnuvos bernardinų bažnyčios ir vienuolyno vizitacija, 1805 m. *VUB RS*. F-35559 (A2189a). L. 2.

52 Dotnuvos vienuolyno ir bažnyčios generalinės vizitacijos aktas, 1817 m., *LMAVB RS*. F. 17–254. L. 2.

53 Ten pat. L. 2v.

5 pav. Paveikslas „Apreiškimas Švč. Mergelei Marijai“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

Marijai paveikslas pasižymi klasicizmo didingumu ir ramybe⁶⁰ (5 pav.). Šis mariologinis aspektas, šlovinantis Apreiškimo paslaptį – per Mariją įvykdytą žmonijos išgelbėjimo planą, buvo skleidžiamas bernardiniškoje aplinkoje. Aprašomame paveiksle pirmame

Simonas Mykolas Giedraitis⁵⁴. Per konsekraciją bažnyčia jau puikavosi nauju didžiuoju mūriniu altoriumi, kurį fundavo dvarininkai Chrapovickiai. Jų geradarystę liudijo altoriaus frize įkomponuoti sutuoktinės Evelinos Mirskos ir Antano Chrapovickų herbai⁵⁵. Altoriuje buvo pakabintas 8 uolekčių (*lokcie*) titulinis Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai paveikslas⁵⁶, iš šonų pastatytos gipsinės šv. Pranciškaus Asyžiečio ir šv. Antano Paduviečio skulptūros, antrame tarpsnyje – ant drobės tapytas „Paskutinės Vakarienės“ paveikslas, o pačiame viršuje užkeltas ažuolinis auksuotas kryžius⁵⁷. Kaip jau minėta, už didžiojo altoriaus buvo įrengtas vienuolių choras su naujais uosiniais suolais⁵⁸. Didžiojo altoriaus aprašymas XIX a. dokumentuose beveik nesikeitė, tik tai 1860 m. inventoriuje pažymėta, kad 1852–1853 m. bažnyčios koliatoriaus Adomo Chrapovickio lėšomis visa didžiojo altoriaus tapyba atnaujinta⁵⁹.

Didžiojo altoriaus profesionalaus tapytojo **Apreiškimo Švč. Mergelei**

54 Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1820 m. *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 224. L. 90. Ši informacija pateikta ir iki 1886 m. rašytuose dokumentuose. Vėlesniuose nurodyta 1790 m. bažnyčios pastatymo data (Dotnuvos bernardinų bažnyčios inventorius, 1886 m.; Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1900 m.; Dotnuvos bernardinų bažnyčios inventoriai, 1893, 1904 m. *DBA* (lapai nenumuoti ir kt.).

55 Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1820 m. *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 224v. L. 90v; Tamašauskas 2012: 80.

56 Paveikslas „Apreiškimas Švč. Mergelei Marijai“ matmenys – 415 × 196 cm.

57 Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1820 m. *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 224. L. 90v.

58 Ten pat. L. 91. Aiškių formų masyvūs uosiniai suolai-klauptai dabar pastatyti bažnyčioje, juose įrėžtos datos: „1810“, „1811“. Jie veikiausiai padaryti Chrapovickių medžio dirbtuvėje.

59 Caly ten oltarz <...> sztuką malarską odnowiony (Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios inventorius, 1860 m. *LVIA*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 134v.).

60 *Kultūros vertybių registre* – Uk 9299, DV 1301.

plane pavaizduotas antikine tunika vilkintis, oriai žengiantis arkangelas Gabrielius, iškėlęs pirštą į dangų, priešais jį – prie klaupto klūpinti, į atverstą Šventąjį Raštą susitelkusi Marija. Šią sceną papildė interjero detalės, baldakimas, simbolizuojąs Aukščiausiojo skraistę⁶¹, viršutinėje dalyje, debesų properšoje, – sklendžiantis Šventosios Dvasios balandis ir vyksmą stebintys angelai. Paveikslas patamsėjęs, po 1994 m. jį restauravo Elvyra Rugytė-Olubienė⁶².

Bažnyčios įrangos darbai vyko tolydžiai, 1820 m. dokumente minimi 4 mediniai altoriai⁶³. 1827 m. inventoriuje randama žinia apie naujai sumūrytus dorėninio stiliaus šoninių navų Šv. Pranciškaus ir Šv. Onos altorius⁶⁴. Vėliau, iki 1851 m., sumūryti kiti du prie piliorių stovintys Šv. Antano ir Šv. Barbaros altoriai⁶⁵.

Rašytiniuose šaltiniuose apie minėtus šoninių navų ir piliorių altorių paveikslus, jų kaitą žinių nėra. Dabar juose kabančių atvaizdų „Šv. Pranciškaus Asyžiečio išaukštinimas“, „Šv. Ona (Šv. Šeima)“, „Šv. Antanas Paduvietis“, „Šv. Barbora“ stilius ir tapybos pobūdis panašus; atrodo, kad jie galėjo būti nutapyti tuo pačiu metu ir netgi to paties dailininko. Kas galėjo būti minėtų paveikslų autorius? Šiai paieškai nuoroda buvo bažnyčioje kabantis panašios stilistikos signuotas Senojo Testamento paveikslas „Susanos teismas“⁶⁶. Paveikslo apačioje pasirašęs autorius: „Georgius Kosztown Pinxit“. Žinomas dailininkas Jurgis Koštovnas XVIII a. 8 deš. naujus altorinius paveikslus sukūrė Kauno Šv. Apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčiai: 1772 m. nutapė šv. Teklės, 1778 m. – šv. Jono Nepomuko, 1784 m. – šv. Juozapo, šv. Mykolo ir šv. Kazimiero altorinius paveikslus⁶⁷. Palyginus Dotnuvos bažnyčios altorinius paveikslus su išlikusiais kaunietiškais šio meistro šv. Jono Nepomuko, šv. Teklės ir šv. Juozapo paveikslais, nepaisant vėlesnių atnaujinimų, galima surasti daug panašumų. Vėlyvojo baroko meistras Koštovnas pailgos formos paveiksluose mėgo vaizduoti grakščias, pailgintas, kontrapostu stovinčias figūras (viena pėda šonu, kita pasukta), trimis ketvirčiais pasuktus pailgus suaugusiųjų ir apvalius riestanosius vaikiškus Jėzaus ar angeliukų veidus, moterų glotnias šukuosenas. Daug dėmesio tapytojas J. Koštovnas skyrė drabužių,

61 Janonienė 2010: 315; Vasiliauskienė 2011: 70. Aliuzija į Senojo Testamento šventovės, Susitikimo su Viešpačiu Padangės įvaizdį.

62 Paveikslas restauruotas po 1994 m. (Dotnuvos dailės vertybių restauravimo sąrašas (nedatuotas). *DBA*; Restauratorės E. Rugytės-Olubienės pasakojimas. 2018 02 07).

63 Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1820 m. *LVI A*. F. 669. Ap. 2. B. 224. L. 90v.

64 Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1827 m. *LVI A*. F. 669. Ap. 2. B. 234. L. 108v. Informacija apie naujai sumūrytus altorius pakartota 1830, 1831, 1832 m. ir vėlesniuose dokumentuose (Dotnuvos bažnyčios vizitacijos, 1830 ir 1831 m. *LVI A*. F. 669. Ap. 2. B. 224. L. 95; B. 248. L. 142; Dotnuvos bažnyčios inventorių, 1832 m. *LVI A*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 142).

65 1851 m. ir vėlesniuose dokumentuose pažymima, kad visi altoriai mūriniai (Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios vizitacijos, 1851 m. *LVI A*. F. 669. Ap. 2. B. 317. L. 21v; B. 318. L. 20v; Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios inventorių, 1860 m. *LVI A*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 134v).

66 *Kultūros vertybių registre* – Uk 7902, DR 652. Susanos vardas rašomas įvairiai, straipsnyje remtasi Lietuvos Vyskupų Konferencijos patvirtintu ir Lietuvos Biblijos draugijos sudarytos komisijos suredaguotu A. Rubšio Senojo Testamento vertimu (*Šventasis Raštas* 1998: 1436–1439).

67 Šinkūnaitė 2008: 78–80; *Lietuvos dailininkų* 2005: 158.

6 pav. Paveikslas „Šv. Ona (Šv. Šeima)“ (II). A. Petrašiūno nuotr., 2015

klosčių modeliavimui, smulkiais teptukų potėpiais mėgo pajvairinti detales (plaukus). Fone dažnai vaizduodavo pro debesų properšas išnyrančius architektūrinius fragmentus, interjero erdvę atskirdavo nuleista užuolaida (šv. Juozapo ir šv. Antano paveiksluose). Dotnuvos bažnyčios kūriniai vėlesni, juose rokokinį imantrumą nustelbė klasicistinis santūrumas, nevaizduojama dangiškoji sfera su angelais. Atsakyti į klausimą, kada galėjo būti nutapyti altoriniai paveiksai, padeda 1817 m. dokumente rasta žinia apie bažnyčioje esantį atvaizdą „Susanos teismas“⁶⁸ (žr. toliau). Tame pačiame dokumente minimas ir panašaus kūrybinio braižo ne altorinis paveikslas „Šv. Dominykas“⁶⁹. Taigi visi J. Košovnui ar jo aplinkos tapytojui priskirtini paveiksai veikiausiai buvo numatyti naujos mūrinės bažnyčios puošybai. Jie kurį laiką galėjo būti įkomponuoti mediniuose altoriuose, o vėliau įkelti į sumūrytus dabartinius.

Šv. Onos altoriaus titulinis paveikslas, vaizduojantis Šventąją Šeimą, sukurtas laikantis XVIII a. pr. paveikslų ikonografijos (6 pav.). Kompozicija kiek pakoreguota, traktuota santūriau, buitiškiau (be angelų interjere)⁷⁰. Tenka apgailestauti, kad nėra jokių žinių apie dingusias paveikslų puošusias tris karūnas, kurios matomos prieš 1991 m. restauraciją darytose nuotraukose⁷¹. Barokinės sidabro puošmenos veikiausiai buvo perkeltos iš senojo, anksčiau minėto šv. Onos paveikslų. Rusvo, prigesusio kolorito paveikslas

68 Dotnuvos vienuolyno ir bažnyčios generalinės vizitacijos aktas, 1817 m. *LMAVB RS*. F. 17–254. L. 2v.

69 Ten pat. Restauruotas šv. Dominyko (Uk 15002, DV 4091) paveikslas dabar kabo zakristijoje.

70 *Kultūros vertybių registre* – Uk 7903, DR 653.

71 Karūnos matyti 1964 m. Grambos ir 1987 m. R. Sargūno nuotraukose (*KPC KOPA*. B.: „Dotnuvos bažnyčia“). Metalų puošmenos paminėtos 1985 m. paveikslų aprašyme (Kultūros paminklo (DR 653) pasas, 1985 m. *KPC KOPA*).

ne kartą buvo atnaujintas. Vaizdo pusėje apačioje yra įrašas: „re[*nov*]at. MDCCCLXXVI./Carolus Andersoni./[Pictor æ Architecto Dania]“ („atnaujintas. 1876/Karolis Andersonas/[Tapytojas ir architektas]/Danija“)⁷².

Danijos leksikonuose menamuoju laikotarpiu *Anderson* tapytojas nerastas, o pavarde *Andersen*⁷³ yra du tapytojai – Carlas Christianas Andersen (1849–1906) ir Carlas Ferdinandas Andersen (1846–1913). Pirmasis – žymus Danijos tapytojas, restauratorius, tapė istorinius, žanrinius paveikslus, kopijavo senuosius portretus⁷⁴. Dotnuvos paveikslo signatūroje nurodytos specialybės atitinka C. F. Anderseno išsilavinimą – jis iš pradžių studijavo architektūrą, o nuo 1870 m. – tapybą⁷⁵. Šie pirminiai fragmentiški paieškos rezultatai tėra gairės tolesniam tyrimui, bet faktas įdomus, jis papildė žinias apie svetimšalių menininkų dalyvavimą XIX a. Lietuvos dailės gyvenime.

Šoninio altoriaus šv. Pranciškaus Asyžiečio paveikslas vaizduoja šventojo išaukštinimą (apoteozę) (7 pav.). Jis sukurtas pagal bernardiniškoje aplinkoje žinomą provaizdį. 1801 m. šios ikonografijos

7 pav. Paveikslas „Šv. Pranciškaus Asyžiečio išaukštinimas“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

⁷² Paskutinę įrašo eilutę dengia rėmas, todėl ją sunku iššifruoti.

⁷³ Andersen, Anderson pavardė kildinama iš darinio „Andrejaus sūnus“; Danijoje populiarūs variantai Andersen, Andreassen, Andreassen, Švedijoje – Andersson, Andréasson, Andreasson. Prieiga per internetą: <https://surnames.behindthename.com/name/anderson>

⁷⁴ *Dansk biografisk Leksikon*. Bind 1: 33, 34. Prieiga per internetą: http://www.rosekamp.dk/Dansk_Biografisk_Haandleksikon/Bind_1/index.htm

⁷⁵ 1871–1882 m. dailininkas dalyvavo parodose, tapė žanrinius paveikslus ir portretus, kūrė piešinius spektakliams. Bažnyčiai nutapė paveikslą „Jėzus alyvų darželyje“ (*Dansk biografisk leksikon*. 1932–1944. T. 2: 315–316. Prieiga per internetą: http://www.rosekamp.dk/DBL_All/DBL_1_text.pdf).

paveikslą Tytuvėnų bernardinų bažnyčiai nutapė vėlyvojo baroko tapytojas Petras Rozalinas⁷⁶, panašiu laiku nežinomas dailininkas – Telšių bernardinų šventovei⁷⁷. Šv. Pranciškus pavaizduotas dangaus šlovėje apsuptas angelų, iš jo stigmų sklinda spinduliai, apačioje – liepsnojantis kalnas. Šventojo atsidavimą, ištikimybę Kristui bei atsisakymą žemiškųjų gėrybių simbolizuoja angelų laikoma rožė (kančia) ir rimbzas (askezė), apačioje atsainiai sumestos bažnytinės ir pasaulietinės valdžios regalijos⁷⁸.

Pilorių altoriaus šv. Antano Paduviečio (II) paveikslas⁷⁹ nutapytas pagal senąjį XVIII a. pr. šventojo atvaizdą. Dėl klasicizmo stiliaus įtakos kai kurios detalės truputį pakoreguotos: šventasis abiem rankomis laiko Vaikelį (provaizdyje šventasis viena

8 pav. Paveikslas „Šv. Barbora“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

ranka apglėbęs stovintį ant atverstos knygos Jėzų), ant stalo padėtos knygos ir lelija (provaizdyje šią gėlę šventasis laiko rankoje), neliko kaukolės ir pan. Vertikalios formos paveiksle šventasis pavaizduotas visu ūgiu (tuo jis artimesnis vilnietiškam pirmavaizdžiui). Vaikelio galvą puošianti XVIII a. I pusės karūna, matyt, buvo perkelta iš senojo šv. Antano atvaizdo.

Šv. Barbaros paveiksle⁸⁰ šventoji nutapyta su jai būdingais atributais – kieliku su ostija, kardu, bokštu su trimis langais (8 pav.). Tradicinė ikonografija papildyta kairėje pusėje nutapyta mažyte šventosios nukirsdinimo ir žaibo nutrenkto tėvo, nukirsdinusio dukrą, mirties scena.

Archyvinuose dokumentuose nerašoma, kada šiedu šv. Antano ir šv. Barbaros blogos būklės paveiksmai buvo išimti iš altorių ir pakabinti ant bažnyčios sienų⁸¹. Matyt, tai įvyko po Dotnuvos vienuolyno uždarymo. Sovietmečiu iki XX a.

⁷⁶ Ramonienė 2004: 181–182, il. 19.

⁷⁷ Šedbaraitė 2008: 50.

⁷⁸ Dotnuvos atvaizdas meniškumu kiek nusileidžia P. Rozalino Tytuvėnų bažnyčios paveiksliui – jame mažiau figūrų (tarp debesų nepavaizduotas smuiku grojantis angelas), tapyba kietesnė, vienodesnis rudų ir mėlynų atspalvių koloritas.

⁷⁹ Kultūros vertybių registre – Uk 15004, DV 4093.

⁸⁰ Kultūros vertybių registre – Uk 15005, DV 4094.

⁸¹ Dailės ekspedicijų dienoraštis, 1978 m. *KPC KOPA*. P. 56; Kultūros paminklo (DV 4094) apskaitos kortelė, 1980 m. *KPC KOPA*; Kultūros paminklo (DV 4094) techninės apžiūros aktas, 1991 m. *DBA*. B.: „Dotnuvos bažnyčios dokumentų byla“.

paskutiniojo dešimtmečio pilorių altoriuose kabojo pakaitiniai šių šventųjų tituliniai atvaizdai⁸². Tėvo Stanislovo OFM Cap. rūpesčiu aprašytieji altoriniai šv. Antano ir šv. Barbaros paveikslai buvo profesionaliai restauruoti⁸³ ir sugrąžinti į altorių.

Aptarę altorinius paveikslus, grįžkime prie J. Košovno signatūra pažymėto paveikslu „Susanos teismas“ (9 pav.). Rašytiniame šaltinyje jis apibūdinamas kaip istorinis Susanos pagal Šventąjį Raštą atvaizdas („Obraz historyczny Zuzanny z Pisma Świętego“⁸⁴). Turimomis žiniomis, tai vienintelis šio siužeto paveikslas Lietuvos bažnyčiose, jo atsiradimas sietinas su Apšvietos laikotarpiu vyravusia mada bažnyčiose kabinti Šventąjį Raštą iliustruojančius paveikslus. Europinėje dailėje šis Susanos teismą vaizduojantis siužetas gana populiarus, paveikslai vadinami įvairiai: „Susanos išgelbėjimas“, „Danieliaus teismas“, „Susanos teismas“, „Danielius ir Susana“, „Danielius išteisina

9 pav. Paveikslas „Susanos teismas“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

82 Pakaitiniai tituliniai paveikslai „Šv. Barbora“ (Uk 9293, DV 1295) ir „Šv. Antanas Paduvietis“ (Uk 9295, DV 1297) 1991 m. dar kabojo Dotnuvos bažnyčios altoriuose (Kultūros paminklų (DV 1295, 1297) pasai, 1985 m. *KPC KOPA*; Kultūros paminklo (DV 1295, 1297) techninės apžiūros aktai, 1991 m. *DBA*. B.: „Dotnuvos bažnyčios dokumentų byla“). 1998 m. Tėvas Stanislovas OFM Cap. juos perdavė Kėdainių Šv. Juozapo bažnyčiai (Dailės kultūros vertybių perdavimo aktas, 1998 07 22. *Kėdainių r. savivaldybės administracijos architektūros ir urbanistikos skyrius*). Už dokumento nuorašą dėkoju R. Tamašauskui.

83 Dailės paminklų restauravimo sąrašas (nedatuotas). *DBA*; Kultūros paminklo (DV 4094) techninės apžiūros aktas, 1991 m. *DBA*. B.: „Dotnuvos bažnyčios dokumentų byla“.

84 Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios inventorių, 1860 m. *LVI A*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 135.

Susana“ ir „Danielius nuteisia senius“ ir pan. Šventojo Rašto istorija pasakoja apie Babilone žydų nelaisvės laikais gyvenusio garbingo vyro Joakimo žmoną Susaną, kurios užsigeidę du seniūnai patykojo ją besimaudančią sode. Susanai nesutikus patenkinti jų geidulių, seniai apšmeižė ją ištvirkavus su jaunuoliu. Už ištikimybės sulaužymą Susana buvo pasmerкта mirti, bet ją išgelbėjo Danielius, kuris seniems atskirai uždavė klausimą: po kokių medžių jie matė Susaną myluojantis? Skirtingi atsakymai įrodė senius meluojant. Dotnuvos paveiksle vaizduojamas Susanos išteisinimas. Apie seniems įvykdytą teisingumą kalba viršuje kartuše įkomponuota eilutė iš Danieliaus knygos: „ET.SALVATUS EST/SANGUIS INNOXIUS IN DIE ILL/Dan: XIII. V. 62“. Biblijos citata: „<...> utfacerent secundum legem Moysi: et interfecerunt eos, et salvatus est sanguis innoxius in die illa“ Dan. XIII. V. 62“ („<...> kad pasielgtų sulig Mozės įstatymu, ir užmušė juos. Taip tą dieną bus išgelbėtas nekaltas kraujas“)⁸⁵. Taigi Dotnuvos bažnyčios paveikslui tinkamesnis pavadinimas būtų „Danielius išteisina Susaną“. Siužetinio paveikslo kompozicija frizinė, kairiame kulisyje nuolankiai nuleidusi galvą stovi Susana, už jos ant pakylės soste sėdi Danielius, abipus jo prie stalelių sėdi raštininkas ir teisėjas su knygomis. Tirštoje minioje ties viduriu pavaizduoti du seniai (vienas atlošta galva, kitas susigūžęs) ir virvėmis juos rišantys kariai. Dešinėje kompoziciją įrėmina imponantiška teisingumą vykdančio kareivio figūra, už jo – santūrios išvaizdos, galbūt Susanos, vyras. Įdomus intarpas – prie raštininko tupintis šuo, matyt, simbolizuojąs moters ištikimybę. Surežisuotoje it *gyvasis paveikslas* kompozicijoje personažai sustingę tam tikrą emociją perteikiančiuose gestuose, ryškiausias – Danieliaus nuosprendžio mostas. Teatrališkumo įspūdį sustiprina puošnūs, gausiai drapiruoti kostiumai, detalai nutapyti šarvai, apavas, butaforiškas fonas (antrame plane siena, draperija, durys). Paveikslas 1994 m. restauruotas Kauno aukštesniojoje meno mokykloje, šį darbą atliko diplomantė Rita Ilgakojoytė, vadovaujama dėstytojos restauratorės Marijos Rastenienės⁸⁶. Anksčiau vargonų choro parapetą puošęs paveikslas⁸⁷ po restauracijos pakabintas presbiterijoje ant sienos.

Neatmetama prielaida, kad daugiafigūres kompozicijas nutapęs J. Koštovnas galėjo imtis ir sudėtingo **Kryžiaus kelio ciklo**, juolab kad jis taip pat paminėtas 1817 m. Dotnuvos bažnyčios vizitacijos akte⁸⁸ (10 pav.). Stočių paveiksluose galima pastebėti anksčiau išvardytus šiam autoriui būdingus bruožus. Autentiška tapyba dėl daugkartinių taisymų, atnaujinimų nukentėjusi. Paskutinį kartą paveikslus

85 *Šventasis Raštas Senojo ir Naujojo Įstatymo 1911–1913: 77–78.*

86 Kauno aukštosios meno mokyklos aktas dėl paveikslo „Danieliaus teismas“ restauravimo, 1994 m. *DBA*.

87 Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios inventorius, 1860 m. *LVTIA*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 135; S. Ke-paručio nuotr. *KPC KOPA*. B.: „Dotnuvos bažnyčia“.

88 Dotnuvos vienuolyno ir bažnyčios generalinės vizitacijos aktas, 1817 m. *LMAVB RS*. F. 17–254. L. 2v.; Gi-niūnienė 2013: 59, 60.

1991–1994 m. profesionaliai restauravo E. Rugytė-Olubienė⁸⁹. Dinamiškoms barokinėms stočių kompozicijoms įtakos turėjo provaizdis – Christiano Leopoldo (1699–1759) raizinių ciklas, išraižytas pagal Augsburgio grafiko Johanno Lorenzo Haido (1702–1750) piešinius⁹⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad Kryžiaus kelio stotys ir paveikslas „Susanos teismas“ įrėminti vienoduose mediniuose rėmuose su kampuose išdrožtais Chrapovickių *Gozdawa* herbais (dvi veidrodiniu principu sujungtos lelijos). Jie veikiausiai padaryti Dotnuvos dvaro stalių dirbtuvėje⁹¹. Pagal 1860 m. dokumentą, Adomo Chrapovickio lėšomis minėtų paveikslų rėmai buvo naujai paaukuoti. Vėliau įrėmintos stotys buvo pakabintos ant bažnyčios sienų, o Senojo Testamento atvaizdas – virš „bobinčiaus“ (*nad babińcem*)⁹². Lig šiol „Susanos teismo“ paveikslas rėmai paaukuoti, o Kryžiaus kelio stočių XX a. pab. buvo nuskusti iki natūralaus medžio⁹³.

Dotnuvoje išliko kito vėlyvojo baroko tapytojo J. Rozalino paveikslas „Šv. Florijonas“ (11 pav.). Šio šventojo paveikslas bažnyčioje minimas nuo 1890 m.⁹⁴, jis, matyt, buvo perkeltas iš Dotnuvos medinės kapinių koplyčios, kurioje buvo jo vardo altorius⁹⁵. 1991 m. restauruotas paveikslas buvo pakabintas bažnyčioje ant sienos⁹⁶, dabar saugomas vienuolyno patalpose. Paveikslas apatiniam dešiniame kampe įrašas: „1819:/pinxit J. Rozalino“. Šio dailininko ir žymaus bažnyčioms dirbusio

10 pav. Kryžiaus kelio I stotis „Jėzus nuteisiamas mirti“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

⁸⁹ Tėvo Stanislovo laiškas restauratorei E. Rugytei-Olubienei, kuriame prašoma restauruoti Kryžiaus kelio paveikslus (laiškas nedatuotas). E. Rugytės-Olubienės archyvas; Tėvo Stanislovo Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA* (lapai nenumuoti).

⁹⁰ Plačiau apie Dotnuvos Kryžiaus kelio paveikslų ikonografiją ir meninę formą rašoma straipsnio autorės knygoje (Giniūnienė 2013: 299–304).

⁹¹ Ten pat: 59, 60.

⁹² Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios inventorių, 1860 m. *LVI A*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 135; Giniūnienė 2013: 60.

⁹³ 1991 m. rėmai dar buvo paaukuoti (Kultūros paminklo (DV 1302) techninės apžiūros aktas. *DBA*. B.: „Dotnuvos bažnyčios dokumentai“).

⁹⁴ Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1890 m. *DBA* (lapai nenumuoti).

⁹⁵ Tamašauskas 2012: 77.

⁹⁶ Tėvo Stanislovo Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA* (lapai nenumuoti).

11 pav. Paveikslas „Šv. Florijonas“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

Viešintų šv. Juozapo paveiksle yra inicialas „P“. Abu paveikslai tvarkyti, restauruoti, todėl kyla klausimas, ar atnaujinant, apvedžiojant raides nebuvo iškreipta kuri nors vardo raidė?⁹⁷ Reikia pažymėti, kad P. Rozalino kūrinių, nutapytų XIX a. sandūroje ir po dviejų dešimtmečių, meninė išraiška ir meistrystė išties skiriasi, todėl neaišku, ar tai nulėmė pasikeitęs tapymo būdas, amžius, ar juos nutapė kitas bendrapavardis sekėjas, giminaitis, sūnus. Lig šiol nežinomo signuoto šv. Florijono paveikslo „atradimas“ sustiprina prielaidą apie galbūt buvusius du tapytojus Rozalinius, bet šiai temai reikalingas specialus tyrimas.

Dotnuvos bažnyčia naujais paveikslais pasipildė XIX a. viduryje. 1830–1832 m. prie piliorių buvo pastatyti dar du Švč. Trejybės ir Jėzaus (Nukryžiuotojo) altoriai¹⁰¹, iš viso tuo metu bažnyčioje jau buvo 7 altoriai. Iš pradžių į sumūrytą Švč. Trejybės altorių, matyt, buvo įkeltas senas šios temos atvaizdas¹⁰². 1842 m. naują Švč. Trejybės

bendrapavardžio Petro Rozalino painūs autorystės klausimai pradėti nagrinėti straipsnyje „Petro (?) Rozalino ir Giandomenico Tiepolo Kryžiaus kelio paveikslai“⁹⁷. Šv. Florijono paveikslas su „J. Rozalino“ parašu panašus į vėlyvuosius, apie 1820 m. sukurtus, Petro Rozalino kūrinius⁹⁸. Antai nagrinėjamame šv. Florijono atvaizde ir signuotame P. Rozalino Viešintų bažnyčios paveiksle „Šv. Juozapas“⁹⁹ šventieji pavaizduoti panašia *en face* netvirtos stovėsenos poza, siluetas tapachiai kiek išlenktas, beveik vienodi Vaikelio Jėzaus (šv. Juozapo paveiksle) ir angelo (šv. Florijono paveiksle) veidai, kūno modeliuotė, identiškos viršuje pavaizduotos angelikų galvutės. Tą patį būtų galima pasakyti ir apie signatūrų rašyseną, tik

97 Giniūnienė 2010: 26–36; Giniūnienė 2013: 239–245.

98 *Kultūros paminklų* 1996: 100–101, Giniūnienė 2013: 239–245.

99 Giniūnienė 2013.

100 Viešintų šv. Juozapo paveikslo signatūra turbūt netiksliai apvedžiota („Pinexit“), inicialas atrodo it sudvigubinta „J“ ir „P“ raidė.

101 1831 m. rašytame dokumente išvardyti 5 altoriai, o po metų – jau septyni (Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1831 m. *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 248. L. 83v.; Dotnuvos bažnyčios inventorius, 1832 m. *LVIA*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 142).

102 Dotnuvos vienuolyno ir bažnyčios generalinės vizitacijos aktas, 1817 m. *LMAVB RS*. F. 17–254. L. 2v.

paveikslą¹⁰³ nutapė Kėdainių dvare gyvenęs grafas Adolfas Čapskis (1819–1883)¹⁰⁴. Iki 1995 m. jis kabojo altoriuje¹⁰⁵. 2010 m. A. Čapskio restauruotas kūrinys dabar saugomas zakristijoje¹⁰⁶. Restauratorius Mantas Matuiza patikino, kad paveiksle nebūta daug užtapytųjų, tuo galima įsitikinti dabartinį vaizdą palyginus su iki atnaujinimo daryta Švč. Trejybės paveikslo nuotrauka¹⁰⁷. Visgi natūroje iš arti apžiūrėjus paveikslą, atrodo neįtikėtina, kad tokios šviežios, ekspresyvios tapysenos, modernios traktuotės (angelų tipai, šukuosenos) ir kolorito paveikslą galėjo nutapyti XIX a. vid. dailininkas A. Čapskis, nors jo autorystę rodo parašai: vaizdo pusėje – „AC p. 1842“, nugarinėje pusėje – „Adolfus Comes/Czapski/pinx: Año Dom. 1842 Kejdanis“.

Mūriniame Viešpaties Jėzaus altoriaus pirmame tarpsnyje buvo įkomponuota Nukryžiuotojo skulptūra, antrajame – XIX a. vid. Švč. **Mergelė Marijos Sopolingosios** (klaidingai vadinamas šv. Elenos) paveikslas¹⁰⁸. Paveiksle kryžiaus papėdėje nutapyta sėdinti Švč. Mergelė Marija, jos krūtinę pervėręs kalavijas, ant kelių ji laiko erškėčių vainiką. Romantizmo dvasia nutapytame paveiksle nuotaiką kuria užslinkęs baugus juodas debesis. Paveikslą galėjo nutapyti Vilniaus meno mokyklos auklėtinis, tapyboje jaučiama Kanuto Rusecko kūrybos įtaka.

XIX a. vid. Dotnuvos bažnyčiai kelis paveikslius nutapė Kėdainiuose gyvenęs menkai žinomas tapytojas Zboilevas (Zbojlew). Vienuolyno pajamų ir išlaidų knygoje parašyta, kad 1856 m. rugsėjo mėn. jis nutapė Kristaus kapą, tų pačių metų lapkričio mėn. – 4 ant drobės tapytus paveikslius¹⁰⁹. Priebažnytyje po vargonų chorą kabo 1857 m. paveikslas „Dievo Apvaizda“¹¹⁰. Nugarinėje pusėje jis paženklintas autoriaus įrašu: „1857 PRACY ZBOYIWA W KEIDANACH“¹¹¹ (12 pav.). Šio įrašo straipsnio autorė nematė, bet tikėtina, kad pavardė galėjo būti netiksliai iššifruota. Yra žinomi kiti panašiu laiku sukurti Zboilevo pavarde

¹⁰³ *Kultūros vertybių registre* – Uk 9298, DV 1300.

¹⁰⁴ Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios vizitacija, 1851 m. *LVIA*. F. 669. Ap. 2. B. 2. L. 318. Informacija apie autorių užfiksuota ir vėlesniuose dokumentuose. Žr. plačiau: Giniūnienė 2013: 172–174.

¹⁰⁵ 1995 m. vietoje A. Čapskio paveikslo buvo pakabinta Jusepė's de Riberos „Švč. Trejybės“ (1635) paveikslo šiuolaikinė kopija, kurią nutapė kaunietis dailininkas (Tėvo Stanislovo Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA* (lapai nenumeruoti).

¹⁰⁶ Paveikslo „Švč. Trejybė“ techninis restauravimo pasas. *KPC KOPA*.

¹⁰⁷ J. Grambos nuotrauka, 1967 m. *KPC KOPA*. B: „Dotnuvos bažnyčia“.

¹⁰⁸ *Kultūros vertybių registre* – Uk 9292, DV 1294. Paveikslas „Šv. Elena“ paminėtas XX a. 3 deš. inventoriuje (Dotnuvos bernardinų bažnyčios inventorių (nedatuotas). *DBA*). Tokios pat ikonografijos Švč. Mergelės Marijos Sopolingosios paveikslas (Uk 13568, DV 2421) yra Pandėlio bažnyčioje.

¹⁰⁹ Dotnuvos bernardinų vienuolyno pajamų ir išlaidų registracijos knyga. 1853–1863 m. *VUB RS*. F. 5-F-32385. L. 16v–17v.

¹¹⁰ *Kultūros vertybių registre* – Uk 14789, DV 3878. Sovietmečiu paveikslas taip pat kabojo po vargonų chorą (Dailės ekspedicijų dienoraštis, 1978 m. *KPC KOPA*. P. 56). Paveikslas restauruotas 1990 m. Kultūros paminklo techninės apžiūros aktas, 1991 m. *DBA*. B: „Dotnuvos bažnyčios dokumentų byla“.

¹¹¹ Kultūros paminklo (DV 3878) techninės apžiūros aktas, 1991 m. *DBA*. B: „Dotnuvos bažnyčios dokumentų byla“.

12 pav. Paveikslas „Dievo Apvaizda“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

signuoti paveikslai: karininko portretas privačiame rinkinyje (1859)¹¹² ir du skirtingų dydžių šv. Liongino paveikslai (1861), esantys Nacionaliniame M. K. Čiurlionio ir Kauno bažnytinio paveldo muziejuose. Dievo Apvaizdos paveiksle pavaizduotas virš žemės rutulio stovintis, maloningai ištiesęs rankas Dievas Tėvas, virš galvos trikampis nimbas, iš šonų adoruojantys angelai. Aplink žemės rutulį įrašas: „Przydzicie do mnie z czystiem Serciem w smutku ucisnieni Ja was pocieszę“ („Ateikite pas mane liūdesio prislėgti su tyra širdimi [,] aš jus paguosiu“. Dekoratyvus „Aukščiausiojo Tvėrėjo“

(„Всевысшего Творца“) atvaizdas, paminėtas 1886 m. ir vėlesniuose inventoriuose¹¹³, veikiausiai nutapytas pagal tipografinį atspaudą ar devocinį paveikslėlį.

Kiti du priebažnytyje kabantys šv. Teklės ir šv. Judo Tado paveikslai paminėti 1860 m. bažnyčios inventoriuje¹¹⁴ (13 pav.). Juos Dotnuvos bažnyčiai padovanojo ponija Gintautienė (Gintowtowna)¹¹⁵. Kėdainiuose gyvenęs Zboilevas galėjo nutapyti ir šiuos nedidelius šventųjų kankinių paveikslus. Tiesa, jų meninė išraiška skiriasi, bet ryškesniam, spalvingesniam vaizdai įtakos galėjo turėti provaizdžiai. Šventųjų Teklės ir Judo Tado paveikslų tapymo maniera (ikoninių bruožų aukštakakčiai spinduliuojantys veidai) artimesnė ne Dievo Apvaizdos, bet kitiems anksčiau minėtiems Zboilevo kūriniams. Šv. Judo Tado paveiksle šventasis pavaizduotas vienoje rankoje laikantis Kristaus atvaizdą, kitoje – kampainį, abipus įkomponuotos smulkios jo apaštalavimo ir kankinystės scenos. Šv. Teklės ikonografija įprasta – ji nutapyta tarp žvėrių, po kojomis liepsnos liežuviai, rankoje palmės šakelė ir kryžius. XIX a. pab. šaltiniuose Šv. Antano ir Šv. Barbaros altoriai apibūdinti kaip trijų

¹¹²Portreto kitoje pusėje ant drobės įrašas „Pracy Zbojlow r. 1859“. Už informaciją ir portreto nuotrauką dėkoju Remigijui Grėbliūniui.

¹¹³Dotnuvos bernardinų bažnyčios inventorius, 1886 m.; Dotnuvos bažnyčios vizitacija, 1900 m.; Dotnuvos bernardinų bažnyčios inventoriai, 1893, 1904 m. *DBA* (lapai nenumeruoti).

¹¹⁴Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios inventorius, 1860 m. *LPLA*. F. 1671. Ap. 4. B. 2. L. 135.

¹¹⁵Bajorai Gintautai pastatė Šlapaberžės bažnyčią. Ši pavardė užtinkama Dotnuvos bažnyčios metrikose (žr. Tamašauskas 2012: 83).

tarpsnių įrenginiai. Šių altorių trečiuose tarpsniuose virš karnizo, matyt, buvo pakabinti šv. Teklės ir šv. Judo Tado paveikslai¹¹⁶. 1991 m. tėvas Stanislovas OFM Cap. juos išėmė iš altorių, o po restauravimo¹¹⁷ pakabino po vargonų chorą.

XIX a. bažnyčios dokumentuose dažniausiai įvardijami tikrai šoninių altorių tituliniai paveikslai, todėl nežinoma, kada Šv. Barboros altoriaus antrame tarpsnyje buvo įkomponuotas šv. Jurgio paveikslas¹¹⁸. Toks pats pasimokiusio tapytojo apie 1840 m. nutapytas šventojo atvaizdas buvo Kalnelio Šv. Jono Krikštytojo koplyčioje¹¹⁹.

XIX a. vid. bažnyčioje buvo sumūryti visi altoriai¹²⁰ ir užbaigti kiti įrangos darbai. Deja, bernardinai neilgai galėjo pasidžiaugti sutvarkyta šventove, nes 1864 m. bernardinų vienuolynas buvo uždarytas, o bažnyčia atiteko pasaulietinei dvasininkijai.

Išvados. Dotnuvoje įsikūrę bernardinų vienuoliai nuo pat pradžių ėmė puoselėti savąjį dvasingumą ir pamaldumą. Tai atsispindėjo ikonografinėje programoje, altorių tituluose, kurie buvo skirti Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai – Dievo Įsikūnijimo paslapčiai, Jėzaus kančiai (Nukryžiuotojo) pagarbinti bei svarbiausiems pranciškonų šventiesiems pagerbti. Tarp Mažesniųjų brolių vienuolių gajas menines sąveikas rodo Dotnuvos bažnyčios ankstyvieji „Šv. Antano Paduviečio“ ir „Šv. Onos“ („Šv. Šeimos“), taip pat XIX a. pr. „Šv. Pranciškaus Asyžiečio išaukštinimo“ ir kt. paveikslai, nutapyti pagal bernardiniškoje aplinkoje paplitusius ikonografinius provaizdžius.

Dotnuvos bažnyčioje išliko keletas XVIII a. bernardiniškų siužetų dailės kūrinių, bet didžiausią tapybos palikimo dalį sudaro naujai mūrinei bažnyčiai sukurti

13 pav. Paveikslas „Šv. Judas Tadas“. A. Petrašiūno nuotr., 2015

116 S. Keparučio nuotraukos. 1987 m. *KPC KOPA*. B.: „Dotnuvos bažnyčia“.

117 Tėvo Stanislovo Dotnuvos bažnyčios kronika, 1990–2002 m. *DBA* (lapai nenumeruoti).

118 Šv. Jurgio paveikslas paminėtas Dotnuvos bažnyčios nekilnojamojo ir kilnojamojo turto inventoriaus sąraše, sudarytame po 1995 m. *DBA* (lapai nenumeruoti).

119 Vasiliūnienė 2011: 109.

120 Dotnuvos bernardinų vienuolyno ir bažnyčios vizitacija, 1851 m. *LVI A*. F. 669. Ap. 2. B. 317. L. 22.

paveikslai. XVIII a. pab.–XIX a. I ketv. dailės kūrinių meninei kokybei, matyt, lemiamas įtakos turėjo bažnyčios fundatorių ir koliautorių Chrapovickių reprezentacinė pozicija. Tuo laiku buvo įgyti vertingi altoriniai paveikslai, išskirtinės ikonografijos Kryžiaus kelio ciklas ir retas Senojo Testamento atvaizdas. Kaune dirbęs profesionalus dailininkas Jurgis Koštovnas nutapė signuotą paveikslą „Danielius išteisina Susaną“. Remiantis stilistika ir istorinėmis prielaidomis, jis ar jo sekėjas galėjo būti ir kitų altorinių šv. Pranciškaus Asyžiečio, šv. Barbaros, šv. Antano Paduviečio, šv. Onos (Šv. Šeimos) atvaizdų, taip pat Kryžiaus kelio ir šv. Dominyko paveikslų autoriumi. Tirtina ir kito XIX a. I ketv. Dotnuvoje pėdsaką palikusio dailininko, pasirašiusio J. Rozalino pavarde, kūryba (paveikslas „Šv. Florijonas“). XIX a. vid. įgytų Dotnuvos bažnyčios kūrinių meninė vertė yra kiek menkesnė – tai pasakytina apie altorinį A. Čapskio Švč. Trejybės (gal dėl pertapymo?), Zboilevo bei kitus nežinomų dailininkų paveikslus. Dotnuvos bernardinų bažnyčios tapybinio paveldo tyrimas pirminis, šia publikacija siekta atkreipti dėmesį į išsaugotą stilistiniu vientisumu pasižyminčią altorinę tapybą, Kryžiaus kelio avaidus bei kitus vertingus kūrinius.

Santrumpos

DBA – Dotnuvos bažnyčios archyvas

KPC DSA – Kultūros paveldo centro Duomenų skyriaus archyvas

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

Gauta 2018 02 22
Priimta 2018 03 01

Literatūra

1. Birškytė-Klimienė, L. Šv. Onos atvaizdai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės katalikų bažnyčiose. Daktaro disertacija. Vilnius, 2016.
2. Butrimas, A. *Telšių kraštas: istorija, kultūra, meno paminklai*. Vilnius: VDA, 2005.
3. *Dansk biografisk leksikon, 1932–1944*. T. 2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.rosekamp.dk/DBL_All/DBL_1_text.pdf
4. *Dansk biografisk leksikon*. Bind 1 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.rosekamp.dk/Dansk_Biografisk_Haandleksikon/Bind_1/index.htm
5. Giniūnienė, A. *Kryžiaus kelias Lietuvoje XVIII a. antroje pusėje – XX a. pradžioje. Sklaida ir raiška*. Vilnius: VDA, 2013.
6. Giniūnienė, A. Nauji duomenys apie kultūros paveldo objektus. Adolfas Hutenas Čapskis. *Kultūros paminklai*. 2013. 17: 172–174.
7. Giniūnienė, A. Petro (?) Rozalino ir Giandomenico Tiepolo Kryžiaus kelio paveikslai. *Menotyra*. 2010. 1: 26–36.

8. Gričiūtė, L. *XVII–XVIII a. bažnytinės procesijos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Vilnius: VDA, 2011.
9. Janonienė, R. Bernardiniškasis dailės paveikslas Kretingos Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje. *Kretingos pranciškonų bažnyčia 400: Istorija, kultūros paveldas, žymūs asmenys*. Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos šv. Kazimiero provincija, 2017: 133–143.
10. Janonienė, R. *Bernardinų bažnyčia ir konventas Vilniuje*. Vilnius: Aidai, 2010.
11. Juzumas, V. *Žemaičių vyskupijos aprašymas*. Parengė M. Paknys. Varniai: Žemaičių vyskupystės muziejus, 2013.
12. *Kultūros paminklų enciklopedija. Rytų Lietuva*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
13. Kviklys, B. *Lietuvos bažnyčios*. T. 3: Kauno arkivyskupija. Chicago, Illinois, 1983.
14. *Lietuvos dailininkų žodynas*. T. 1: XVI–XVIII a. Sud. A. Paliušytė. Vilnius: KFMI, 2005.
15. *Lietuvos TSR Kultūros paminklų sąrašas*. Vilnius: Savastis, 1993.
16. *Lietuvos TSR Kultūros paminklų sąrašas*. Vilnius: Lietuvos TSR kultūros ministerija, 1973.
17. *Lietuvos vienuolynai*. Vadovas. Vilnius: VDA leidykla, 1998.
18. Marušakaitė, M. *Procesijų altorėliai Lietuvoje*. Marijampolė: Ardor, 1998.
19. Michalczyk, Z. *W lustrzanym odbiciu. Grafika europejska a malarstwo w Rzeczypospolitej w czasachnowożytnych*. Warszawa: Institut Sztuki PAN, 2016.
20. Misius, K.; Šinkūnas, R. *Lietuvos katalikų bažnyčios*. Vilnius: Pradai, 1993.
21. *Ne vien Dangus*. Sud. D. Vasiliūnienė, S. Urbonienė. Vilnius: Valiunas Ellex, 2016.
22. Ramonienė, D. Sakralinė tapyba. *Tytuvėnų bernardinų bažnyčia ir vienuolynas*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004: 147–196.
23. Šinkūnaitė, L. Interjero dailė. *Kauno Šv. Apaštaly Petro ir Pauliaus arkikatedra bazilika*. Sud. L. Šinkūnaitė, R. Valinčiūtė-Varnė. Kaunas: Kauno arkivyskupijos muziejus, 2008: 70–110.
24. *Šventasis Raštas Senojo ir Naujojo Įstatymo arba Testamento su Vulgatos tekstu*. T. 2. Vertimas vysk. Juozapo Skvirecko. Kaunas: Šv. Kazimiero leidinys, 1911–1913 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://biblijosdraugija.lt/b-107>
25. *Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas*. Katalikų pasaulio leidykla, 1998.
26. Šedbaraitė, E. Šv. Pranciškaus Asyžiečio ikonografija Lietuvos baroko tapyboje. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas, 2008: 50. Prieiga per internetą: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:1759990/1759990.pdf>
27. Tamašauskas, R. *Dotnuvių datos*. Kėdainiai: Spaudvita, 2012.
28. Vasiliauskienė, A. Naratyvinių Švč. Mergelės Marijos atvaizdų ikonografija XVII–XVIII a. Lietuvos tapyboje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2011. Prieiga per internetą: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:1999569/1999569.pdf>
29. Vasiliūnienė, D. Kalnelio Šv. Jono Krikštytojo koplyčia ir šventoriaus kapinės. *Lietuvos sakralinė dailė*. T. 2: *Štaulių vyskupija*, d. 1: Jonišio dekanatas, kn. 1: Balkaičiai–Joniškis. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011: 109.
30. *Žemaičių vyskupijos vizitacijos, 1611–1651 m.* Parengė L. Jovaiša. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011.

Asta Giniūnienė

Paintings of Dotnuva Church of the Lord's Revelation to Virgin Mary

Summary

The article discusses the poorly investigated painting heritage of the Dotnuva Bernardine Church, which covers the period from the monastery establishment in 1701 until its closure in 1864. In the article, we have tried to disclose, based on written sources and studies *in situ*, the origin of the pictures, their shifts during the time, to examine the iconography, attribution questions and also to reveal the piety traditions of Bernardines manifested through the paintings.

The Bernardines in Dotnuva have retained a rare and valuable painting of the Virgin Mary with a child adorned with the baroque crowns from the second half of the 17th century. The painting was created according to the example of "The Virgin Mary with a Child" (1520) of a Dutch painter Adriaen Isenbrant. In the iconographic programme of the altars and the titles of the church the spirituality of Bernardines is reflected. They were intended to bless the Revelation to Virgin Mary, the sufferings of Jesus and to glorify the most important Saints of the Franciscans as well as other Saints (St. Anna, St. Barbara). Tense artistic interactions between the monasteries of St. Casimir province reveal the early paintings of Dotnuva Church – St. Anthony of Padua and St. Anna ("St. Family") painted by the same iconographic types prevalent in the environment of Bernardines. A painting of St. Anthony (beginning of the 18th century) brought from Vilnius is of identical composition as paintings of Vilnius Bernardines, and a painting of St. Anna as paintings from Kretinga). This tendency is also observed in the later paintings of Dotnuva Church. Several paintings remain in Dotnuva Church from the 18th century, but the paintings from the first half of the 19th century comprise the largest part. It can be assumed that the artistic quality of the paintings acquired from the first half of the 19th century was influenced by Chrapowicki family, church benefactors and collators, representative position and a demanding approach of Bernardines to art works. From the beginning until the middle of the 19th century, installation works in a new masonry church took place. Valuable altar paintings depicting the Way of Cross of exceptional iconography and a rare painting from the Old Testament were acquired. In the 1770s, GeorgiusKosztown, a professional painter, created a painting "The Trial of Susanna" for the church, which was mentioned in the visitation act in 1817. On the basis of stylistics and historical assumptions, he also could be the author of other altar paintings created at the same time: St. Francis of Assisi, St. Anna (St. Family), St. Barbara, St. Anthony of Padua, Way of the Cross and St. Dominic. J. Roselino, another professional painter, worked in Dotnuva at the same time. In 1819, he created a painting "St. Florian". The artistic value of the works acquired in the middle of the 19th century has decreased. Adolf Czapski ("The Trinity"), a painter from Kėdainiai, Zboilev ("The Divine") and other unknown painters participated in the decoration of the church. This study of the heritage of the Dotnuva Bernardine Church is only preliminary. This publication is intended to draw attention to the survived altar paintings characterised by stylistic integrity, images of the Way of the Cross and other valuable works.

KEYWORDS: Dotnuva Church, Bernardines, ecclesiastic painting, iconography, Georgius Kosztown, J. Roselino, Zboilev